

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ВОЙТОВИЧ ІВАН ІВАНОВИЧ

УДК 343.9

**КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ
У СФЕРІ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня доктора
юридичних наук

Дніпро – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у приватній установі «Науково-дослідний інститут публічного права».

Науковий консультант –

доктор юридичних наук, професор,

Шаблистий Володимир Вікторович,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри кримінального права та кримінології факультету
підготовки фахівців для органів досудового розслідування.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,

Ярмиш Наталія Миколаївна,

Навчально-науковий інститут економіки, управління, права
та інформаційних технологій Полтавського державного
аграрного університету, професор кафедри підприємництва і права;

доктор юридичних наук, професор,

Копотун Ігор Миколайович,

Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука,
професор кафедри кримінального права та судочинства
юридичного факультету;

доктор юридичних наук, професор,

Житний Олександр Олександрович,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету.

Захист відбудеться 19 квітня 2021 р. о 09.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.04 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у загальній бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26).

Автореферат розіслано 18 березня 2021 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.Ф. Примаченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Корупція як системне явище залишається однією з найбільш складних та досі невіршених проблем для України, що становить загрозу національній безпеці, державності, політичного, соціального та економічного розвитку, утвердження і забезпечення конституційних принципів демократії та верховенства права. Слід констатувати, що корупція охопила всі сфери суспільного життя. У сфері оборони та воєнної безпеки вона завдає найбільш нищівного удару, оскільки знижує ефективність військової організації та боєздатність армії, вимиває необхідні для війська ресурси або завищує їх ринкову вартість, негативно впливає на морально-психологічний стан військовослужбовців, заплямовує репутацію Міністерства оборони та Збройних Сил України. В мирний час корупційні прояви є чинником уповільнення розвитку держави загалом та її військової сфери, зокрема, в той час як в умовах збройного конфлікту або воєнного стану вони можуть слугувати загрозою існування держави в цілому.

Системність проявів корупції у сфері воєнної безпеки нашої держави вказує на існування характерних та водночас довготривалих детермінантів, які її зумовлюють. Серед напрямів діяльності військових інституцій України найбільш уразливими залишаються питання, пов'язані з використанням коштів оборонного бюджету, державними закупівлями, будівництвом та розподілом житла; отриманням військової освіти, управлінням та контролем за виконанням воєнних програм і планів; призовом на військову службу; кадровою політикою воєнного відомства.

Аналіз якісного складу корупційної злочинності у сфері військової безпеки за 2016-2020 рр. свідчить, що в структурі даного виду злочинності переважають ст. 368 КК (44%), ч. 2 та 3 ст. 410 КК (24 %), а також ст. 369² КК (19%). За останні п'ять років найвищий темп приросту відмічався у 2018 р. і складав 71,3 %. В інші роки темп приросту за базисним методом характеризується відносною стабільністю та коливався в межах 30-40 %. Переважна більшість корупційних злочинів у сфері військової безпеки (близько 90%) є тяжкими та особливо тяжкими злочинами.

20 січня 2021 року Урядом України підтримано новий проект Стратегії воєнної безпеки України, який розроблено Міністерством оборони України на базі Стратегії національної безпеки України, що затверджена Указом Президента України 14 вересня 2020 року.

У вищевказаному проекті значну увагу приділено питанню протидії корупції у сфері воєнної безпеки. Зокрема, з метою розвитку інституційних спроможностей Міністерства оборони України та інших органів управління складових сил оборони передбачається реалізація ефективних антикорупційних програм і запровадження нетерпимості до корупції та проявів корупційних явищ, виявлення та припинення кримінальних та інших правопорушень, підвищення рівня доброчесності в силах

оборони. Планується, що вивільнення додаткових оборонних ресурсів для розвитку спроможностей сил оборони здійснюватиметься шляхом позбавлення від надлишкових і застарілих спроможностей, впровадження енергоощадних технологій, удосконалення структури та раціонального управління особовим складом, ефективного та прозорого використання матеріальних і енергетичних ресурсів із мінімізацією корупційних ризиків.

Із зазначеного випливає, що підготовлений Міністерством оборони України документ покликаний замінити існуючу Воєнну доктрину, підтвердженням чому слугують визначені в ньому цілі, пріоритети та шляхи реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони в частині, що стосується забезпечення воєнної безпеки нашої держави. Досягнення цілей нової Стратегії, що стосуються виявлення та припинення кримінальних та інших правопорушень, підвищення рівня доброчесності в силах оборони з необхідністю вимагає проведення комплексного кримінологічного дослідження, присвяченого засадам протидії корупції у воєнній сфері.

Дослідженню питань, пов'язаних з юридичною природою кримінально-караних корупційних проявів, їх запобіганням та протидією приділяли свою увагу такі вчені: О.Ю. Бусол, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, Н.О. Гуторова, В.А. Дем'янчук, О.О. Дудоров, О.О. Житний, З.А. Загинеї, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, О.Г. Кальман, О.О. Кваша, В.М. Киричко, М.В. Кікалішвілі, М.Г. Колодяжний, І.М. Копотун, О.М. Костенко, В.В. Кривенко, А.М. Кузнецов, О.Г. Кулик, І.В. Кушнар'ов, О.М. Литвинов, О.М. Лозинський, І.Є. Мезенцева, М.І. Мельник, Д.Г. Михайленко, А.А. Музика, В.О. Навроцький, Д.О. Олійник, А.В. Савченко, Є.Д. Скулиш, С.С. Стефанішин, Є.Л. Стрельцов, В.Я. Тацій, В.О. Туляков, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, В.В. Шаблистий, В.І. Шакун, Н.М. Ярмиш та ін.

Безпосередньо питання протидії корупції у сфері воєнної безпеки та оборони були предметом наукових пошуків таких вітчизняних та зарубіжних науковців: А.Л. Баланди, А.А. Волкова, А.В. Волошенка, М.Я. Голомши, О.К. Зателєпіна, Л.І. Полякова, О.О. Котелянець, О.П. Котляренка, І.М. Мацкевича, О. Маркєєвої, В. Московенка, В.В. Мозгового, Ю.Є. Рєпіла, А.І. Спіріна, Т. Тагарєва, С.В. Тарасова, М.С. Туркоти, В.М. Соловійова, Б. Шамрая.

Проте, допоки на науково-теоретичному рівні корупційна злочинність у сфері воєнної безпеки не розглянута як різновид корупційної злочинності, не визначено її масштаби й тенденції та не здійснено прогноз. Разом з тим, на концептуальному рівні досі не розроблено механізм протидії корупції у сфері воєнної безпеки, який би включав загально-соціальний, спеціально-кримінологічний та індивідуальний рівні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до: Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затверджених

Постановою Кабінету Міністрів України № 942 від 07.09.2011 р.; Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р., схваленого розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 р. № 1393-р; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015; Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12.01.2015 р. №5/2015; Основних напрямів наукових досліджень Науково-дослідного інституту публічного права на 2015–2020 рр.; Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 р., схвалених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р.

Мета і задачі дослідження. *Метою* роботи є вирішення існуючої наукової проблеми, пов'язаної зі з'ясуванням кримінологічних засад протидії корупції у сфері воєнної безпеки в Україні та розробкою на цій основі науково-обґрунтованих положень та рекомендацій, спрямованих на удосконалення національного законодавства та практики його застосування.

Досягнення зазначеної дослідницької мети обумовлює необхідність розв'язання таких наукових *задач*:

- з'ясувати стан наукової розробки питань протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки;
- обґрунтувати методологію дослідження корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки;
- охарактеризувати корупційну злочинність у сфері воєнної безпеки як об'єкт кримінологічного аналізу;
- визначити стан корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки у загальносвітовому вимірі;
- з'ясувати кількісні та якісні показники корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки в Україні;
- здійснити характеристику осіб, які вчиняють корупційні злочини у сфері воєнної безпеки в Україні;
- встановити соціально-економічні фактори корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки;
- висвітлити політичні фактори корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки;
- визначити культурно-психологічні фактори корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки;
- окреслити правові та організаційно-управлінські фактори корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки;
- встановити складові механізму протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки та здійснити їх характеристику;

– охарактеризувати загальносоціальні та інші заходи протидії корупції у сфері воєнної безпеки.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються у сфері протидії корупції.

Предмет дослідження – кримінологічні засади протидії корупції у сфері воєнної безпеки.

Методи дослідження. При проведенні наукової розвідки використовувалися філософські методи, зокрема, діалектичний, що дав змогу розкрити об'єктивні закономірності розвитку кримінологічної практики щодо протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки, охарактеризувати спосіб еволюції кримінологічних засад здійснення вказаної діяльності, спрогнозувати зміни її правового регулювання на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства та розбудови правової держави в Україні (підрозділи 1.3., 2.1-2.2., 3.1-3.4).

В ході здійснення наукового пошуку використано ряд загальнонаукових методів пізнання, а саме: історичний, що забезпечив з'ясування стану наукової розробки проблем протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки, а також еволюції кримінологічного аналізу вказаного виду злочинності (підрозділи 1.1., 1.3.); аналіз, за допомогою якого було визначено характерні ознаки корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки, визначено її кількісні та якісні показники; синтез, який дозволив розкрити зміст досліджуваних категорій, а також сформулювати проміжні та загальні висновки щодо стану злочинності у сфері воєнної безпеки та механізму протидії їй (підрозділи 1.3., 2.1-2.2., 4.1.); дедуктивний та індуктивний методи дозволили зробити умовиводи про детермінанти корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки, загальносоціальні заходи протидії вказаному явищу, осіб, які вчиняють корупційні злочини у сфері воєнної безпеки (підрозділи 2.3., 3.1.-3.4., 4.2.); з допомогою структурного методу було з'ясовано елементи внутрішньої будови механізму протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки, а також визначено структуру корупційної злочинності в згаданій сфері (підрозділ 2.2., 4.1.); системний метод дозволив дослідити різні фактори корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки, а також заходи протидії корупційним проявам в зазначеній сфері у їх взаємозв'язку (підрозділи 3.1.-3.4, 4.2.).

При здійсненні дослідження було використано й низку спеціально-наукових методів пізнання, а саме: формально-правовий, пізнавальні можливості якого дали змогу розкрити зміст нормативно-правових приписів, що визначають правові засади протидії корупції у сфері воєнної безпеки в Україні; формально-догматичний, за допомогою якого сформульовано визначення понять, що досліджувалися (підрозділи 1.3., 2.3., 4.1.); компаративістський, який дав змогу встановити загальні риси та відмінності у національному та міжнародному правовому регулюванні антикорупційної діяльності (на універсальному та на

регіональному рівнях), а також в окремих зарубіжних країнах (підрозділи 2.1., 3.1-3.2); соціологічний метод, що забезпечив отримання необхідних статистичних даних з проблематики дослідження, а також з'ясувати суспільну думку та думку працівників правоохоронних органів щодо проблемних питань протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки (підрозділи 2.1., 2.2.); правового моделювання, що дав змогу підготувати пропозиції для удосконалення національного законодавства з питань протидії корупції у сфері воєнної безпеки (підрозділ 3.4., 4.2.).

Емпіричну основу дослідження склали: результати проведених анкетувань працівників правоохоронних органів України, дані з Єдиного державного реєстру судових рішень, звіти Державної судової адміністрації України про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та вид покарання, статистичні дані про склад засуджених за корупційні прояви загалом та корупційні злочини у сфері воєнної безпеки, зокрема; міжнародні договори ратифіковані парламентом України та чинні нормативно-правові акти, що торкаються питань протидії корупції у сфері воєнної безпеки; звіти міжнародних та національних громадських організацій щодо запобігання та протидії корупційним проявам в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним з перших досліджень, в якому комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки на системному рівні аналізу та узагальнення виявлено, описано і пояснено теорію кримінологічних засад протидії корупції у сфері воєнної безпеки України. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– запропоновано під злочинністю у сфері військової безпеки розуміти об'єктивно небезпечну поведінку певної частини членів суспільства, що заподіює шкоду або створює загрозу заподіяння шкоди стану захищеності національних інтересів, державного суверенітету, її територіальної цілісності, недоторканості конституційного ладу та інших національних інтересів України;

– сформульовано авторське визначення поняття «корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки» як об'єктивно небезпечної поведінки службових і посадових осіб воєнної сфери, а також працівників підприємств, установ та організацій оборонного відомства, які не є службовими особами, пов'язаної із одержанням ними неправомірної вигоди для себе, інших фізичних або юридичних осіб або зі зловживанням повноваженнями, а також підкуп таких осіб з боку громадян чи представників бізнес-спільноти, яка порушує стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу та інших національних інтересів України;

– обґрунтовано, що державна антикорупційна політики у сфері воєнної

безпеки має ґрунтуватися на комплексному підході та спрямована на: а) формування патріотичного, добросовісного кадрового апарату; б) реальне, а не формальне запровадження зарубіжного досвіду протидії корупції; в) впровадження у військовий менеджмент інноваційних методів управління; г) усунення бюрократизму у справі протидії корупції, що дозволить покращити стан протидії корупційній злочинності.

– встановлено відмінні риси, що притаманні корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки, як окремому виду злочинності, а саме: а) об'єктивний, історично обумовлений характер; б) поширеність лише у сфері воєнної безпеки, що обумовлює її підвищену суспільну небезпечність; в) особливий механізм вчинення; г) специфічні суб'єкти; д) висока латентність;

– обґрунтовано систему ознак (демографічних, соціально-рольових, психологічних), що дозволяють в повній мірі розкрити властивості особи, яка вчиняє злочини у сфері воєнної безпеки;

– доведено, що причинний комплекс корупційних злочинів у сфері воєнної безпеки слід розглядати як систему взаємопов'язаних криміногенних явищ і процесів об'єктивного та суб'єктивного характеру, що в поєднанні з іншими факторами прямо й опосередковано детермінують злочинність у сфері військової безпеки та оборони;

– аргументовано підхід до внутрішньої будови механізму протидії корупції у сфері воєнної безпеки, що включає такі елементи: 1) цілі і завдання протидії корупції; 2) об'єкти протидії корупції; 3) суб'єкти протидії корупції; 4) методи протидії корупції;

– обґрунтовано найбільш перспективні напрями протидії корупції у сфері воєнної безпеки: а) утвердження політичної волі та спрямування зусиль усіх державних і недержавних інституцій на запобігання та протидію корупції; б) розроблення та прийняття в Україні за позитивним прикладом зарубіжних країн державних програм з формування антикримінальної культури та антикорупційної свідомості населення; в) підвищення рівня професійної компетентності військовослужбовців; г) неупереджений моніторинг способу життя як один із факторів запобігання корупційним правопорушенням у системі військової служби; д) широка просвітницька антикорупційна діяльність; е) підвищення ефективності військової служби, зокрема, проведення атестації; є) підвищення рівня соціальної захищеності військовослужбовців.

удосконалено:

– підхід до визначення структури методології пізнання протидії корупції у сфері воєнної безпеки, що включає такі необхідні елементи як гносеологічні принципи, методологічні підходи, філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання.

– основні напрями подолання корупційних загроз у сфері воєнної безпеки,

якими є: 1) оптимізація управління землями оборонного відомства та об'єктами нерухомості; 2) проведення моніторингу об'єктів будівництва та реалізація нових механізмів забезпечення службово-посадовим та постійним житлом військовослужбовців; 3) оновлення системи оборонних закупівель, розширення конкуренції та впровадження механізмів персональної відповідальності за ефективне використання оборонних ресурсів; 4) реформування системи управління майном та активами державних підприємств; 5) запровадження автоматизованої системи контролю пального, речового та продовольчого забезпечення; б) використання автоматизованого рейтингу військовослужбовців, з метою недопущення корупції у сфері кадрового менеджменту;

– класифікацію корупціонерів у сфері воєнної безпеки, що доповнена підставою про урахування соціально-рольових ознак, за якою вказаних осіб пропонується поділяти на два види: а) активний вид (переважно загальний суб'єкт), що має два підвиди – ситуаційний та звичайний; б) пасивний вид (спеціальний суб'єкт), який охоплює чотири підвиди: дрібний, звичайний, ініціативний, особливо злісний;

– положення щодо економічних факторів корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки, якими є: а) не розробленість єдиної концепції державної політики економічного розвитку держави, яка б інтегрувала у собі основні напрямки розвитку, механізм реалізації, дієву систему стимулювання, контролю та відповідальності; б) відсутність репрезентативної статистики, об'єктивної внутрішньої інформації фіскальних служб щодо реального рівня доходів по справжньому багатого населення – платників податків, в наслідок чого маємо місце порушення принципу соціальної справедливості, коли більша частина податкового навантаження оплачується з рахунків представників найманої праці та малозабезпечених верств населення; в) низький рівень добросовісної конкуренції на ринку державних закупівель для потреб військової сфери, через її закритість, засекреченість.

– основні напрямки загальносоціальної протидії корупційним злочинам у сфері воєнної безпеки: 1) окреслення головних напрямів антикорупційної політики; 2) визначення пріоритетів в удосконаленні антикорупційного законодавства; 3) окреслення перспектив розвитку органів державної влади, в тому числі воєнного відомства; 4) формування антикорупційної ідеології військової служби; 5) забезпечення відкритості й прозорості військових інституцій та підвищення їх авторитету.

дістали подальшого розвитку:

– положення про характерні ознаки корупції в сфері воєнної безпеки, до яких віднесено: сфера діяльності – військова; суб'єкт – особа, наділена державно-владними повноваженнями; мотив – корисливий, задоволення особистих інтересів, або інтересів третіх осіб; мета – отримання неправомірної вигоди; вчиняється

одноособово або у співучасті; найбільш поширені способи вчинення – підкуп, зловживання владою або службовим становищем, неправомірне надання/отримання неправомірної вигоди, незаконне використання влади для заволодіння майном;

– висновки про основні напрями індивідуально-профілактичного впливу на конкретних військовослужбовців, якими є: виявлення потенційних корупціонерів; встановлення осіб, непридатних або малопридатних до військової служби; створення резерву осіб для їх подальшого висунення на керівні посади; формування професійно важливих якостей для резерву на висунення; стимулювання самовиховання і саморозвитку особистості; визначення рівня антикорупційної стійкості особистості; поліграфічне дослідження особи; моніторинг особистісних ознак, матеріального становища і способу життя військовослужбовця;

– положення про основні політичні чинники корупції у сфері воєнної безпеки, а саме: політична нестабільність, яка проявляється в неоднорідності головних політичних інституцій, що у підсумку призводить до неефективності їх функціонування, підміни правових засад діяльності політичною доцільністю; відсутність реальних політичних реформ або їх хибна ідеологія (реформи, що формально проводяться, є популістичними та позбавлені системного характеру; фрагментарні зміни не є суспільно зорієнтованими, мають переважно суб'єктивну мотивацію і спрямовані на задоволення особистих чи вузько корпоративних інтересів головних політичних гравців); існуючий дисбаланс функцій і повноважень гілок влади та порушення принципу поділу державної влади, який зумовлений незавершеністю формування політичної системи держави, постійними намаганнями її керівників наділити себе додатковими повноваженнями; відхід від демократичних засад у діяльності головних політичних суб'єктів;

– умовиводи про організаційно-управлінські фактори вчинення корупції у сфері воєнної безпеки, якими є: складність процедур та надмірна роль бюрократії у їх проведенні; нечіткість регламентації діяльності службовців та їх недостатня відповідальність; відсутність ефективних механізмів ротації кадрів; зрощування державного апарату з підприємницькими структурами; дисбаланс владних повноважень на різних рівнях; відсутність регламентації механізмів унеможливлення прийняття на службу лідерів і членів злочинних угруповань, відсутність працівників, які б контролювали цю сферу; недостатня регламентація правил поведінки та процедур здійснення повноважень; наявність широких можливостей для ухвалення рішень на свій розсуд; поширеність випадків заміщення посад не на підставі ділових і моральних якостей особи, а через знайомство, особисту відданість, близькість політичних уподобань; и) неефективна система кадрового менеджменту; безкарність; відсутність надійних механізмів

забезпечення безпеки осіб, які повідомляють компетентним органам про корупційні діяння;

– положення про індивідуальну протидію корупційним проявам у сфері воєнної безпеки, під якою пропонується розуміти комплекс різномірних заходів, що ґрунтуються на кримінологічних знаннях про специфічні антисуспільні риси військовослужбовців, які вчиняють злочини, індивідуальному кримінологічному прогнозуванню їх виникнення та розвитку і спрямовані на виявлення й припинення, упередження, вчасну діагностику та нейтралізацію, обмеження можливостей кримінальної протиправної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації сформовані в результаті проведеного дослідження, можуть бути використані у:

– *науково-дослідній роботі* – для здійснення подальших наукових розвідок протидії корупції на загальнодержавному та місцевому рівні у життєво важливих сферах суспільства і держави;

– *навчальному процесі* – проміжні та загальні висновки дисертації можуть бути використані при викладанні таких дисциплін як «Кримінологія», «Профілактика злочинів», «Актуальні проблеми кримінології», а також при підготовці навчально-методичних матеріалів, підручників та посібників з вказаних навчальних дисциплін;

– *правотворчості* – при удосконаленні та розробці нормативно-правових актів законодавчого та підзаконного рівня правового регулювання з питань протидії корупції у сфері воєнної безпеки в Україні;

– *практичній діяльності* – для підвищення ефективності протидії корупції уповноважених суб'єктів та забезпечення обороноздатності держави.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження щодо протидії корупції у сфері воєнної безпеки обговорювались в Науково-дослідному інституті публічного права, де була підготовлена дисертація. Основні висновки дисертаційного дослідження оприлюднено на таких міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення: (м. Запоріжжя, 24–25 липня 2020 р.); Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права (м. Львів, 19–20 червня 2020 р.); Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети (м. Одеса, Україна, 17–18 січня 2020 р.); Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин (м. Одеса, Україна, 13–14 березня 2020 р.); Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети: (м. Одеса, Україна, 18–19 січня 2019 р.); Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності: (м. Харків, 15–16 березня 2019 року).

Публікації. Результати дослідження відображені у 27 публікаціях, з яких – 1 одноособова монографія, у тому числі 16 статтях, опублікованих у наукових

фахових виданнях України, 4 статтях – у наукових періодичних виданнях інших держав, а також 6 тезах доповідей за результатами участі в конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, що включають в себе дванадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (490 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 394 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** дисертації обґрунтовано актуальність теми дослідження, з'ясовано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і задачі наукового пошуку, окреслено об'єкт, предмет та методи дослідження, висвітлено наукову новизну отриманих результатів та їх практичне значення, наведено відомості про апробацію результатів дослідження, кількість публікацій, структуру й обсяг роботи.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки» охоплює три підрозділи.

У *підрозділі 1.1 «Стан наукової розробленості проблем протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки»* здійснено аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, предметом дослідження яких стали питання щодо запобігання та протидії корупційним проявам загалом та корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки, зокрема.

Акцентується, що звернення до наукових праць з питань протидії корупційній злочинності надає можливість прослідкувати, як, власне, процес наукового супроводження антикорупційної діяльності в Україні задля виявлення основних проблем у цій сфері, що залишились поза увагою вчених, та потребують вирішення, так і з'ясувати найбільш суттєві прорахунки антикорупційної стратегії, які слід врахувати для визначення перспектив її удосконалення.

Встановлено, що в юридичній науці найбільшу кількість комплексних досліджень з тематики протидії корупції в Україні здійснили представники адміністративно-правової та кримінологічної науки. Перше ґрунтовне монографічне дослідження кримінологічних та кримінально-правових проблем протидії корупції здійснив М.І. Мельник, який у 2002 році, захистивши докторську дисертацію, заклав основи правової теорії та кримінологічного вчення протидії корупції.

Наголошено, що за останні десять років в Україні проведено ряд науково-практичних заходів, присвячених теоретико-прикладним проблемам протидії корупційним проявам в оборонному відомстві. Найбільш масштабним серед вказаних заходів слід відзначити міжнародну конференцію, що була організована на базі Національного інституту стратегічних досліджень у 2011 році на тему:

«Посилення доброчесності та протидія корупції в оборонному секторі України». Цінність таких заходів, особливо у сфері воєнної безпеки, полягає у тому, що в ході їх роботи вченими з різних регіонів України та зарубіжних країн розглядається широке коло нагальних проблем, реалії та перспективи удосконалення чинного законодавства України у сфері протидії корупції, особливості вжиття належних заходів щодо протидії корупційній злочинності, висвітлюється позитивний досвід зарубіжних країн в антикорупційній сфері, формуються наукові концепції в аспекті протидії отримання неправомірної вигоди та іншим видам службових зловживань, здійснюється пошук рішень з актуальних проблем протидії корупції у сфері воєнної безпеки.

Резюмується, що: а) до цього часу не проводилась оцінка стану науково-теоретичної розробленості протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки; б) проблеми протидії корупційній злочинності у воєнній сфері лише фрагментарно розглядались в сукупності з корупційними кримінально караними діяннями без виокремлення специфічних кримінологічних ознак; в) на науково-теоретичному рівні досі не виокремлено корупційну злочинність в сфері воєнної безпеки як різновид корупційної злочинності; не визначено масштаби цієї проблеми та її тенденції; г) не розроблено концептуальні кримінологічні засади механізму протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки на загально-соціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівні.

У підрозділі 1.2 «Методологія дослідження корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки» наголошується, що проведення комплексної наукової розвідки з необхідністю вимагає з'ясування належного теоретичного інструментарію, за допомогою якого буде досягнуто поставлену дослідницьку мету та вирішені наукові задачі. Відзначається, що поряд з такими складовими методології пізнання проблем протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки, як методи та методологічні підходи, гносеологічні принципи є її базовим та системоутворюючим елементом.

Встановлено, що принцип об'єктивності вимагає дослідження кримінологічних засад протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки в їх багатогранності, складності та суперечливості, враховуючи істинні фактичні дані, які відповідають об'єктивній дійсності, як позитивні, так і негативні, незалежно від їх суб'єктивного сприйняття та оцінки. Згідно з принципом всебічності й повноти соціальні явища та суспільні відносини, які складаються у процесі протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки, досліджуються не відокремлено, а в їх взаємозв'язку та взаємодії з іншими державно-правовими явищами. Принцип історизму дає можливість дослідити проблеми протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки не лише з точки зору сучасності, а й враховуючи особливості здійснення цієї діяльності в минулому та спрогнозувати можливі напрямки її удосконалення. Дотримуючись принципу комплексності,

наукове дослідження здійснюється не тільки з погляду кримінологічної доктрини, але й враховуючи надбання інших наук, зокрема, кримінального права, філософії, соціології, психології, державного управління та ін.

Наголошується, що дотримання принципу детермінізму є запорукою отримання нових наукових знань про соціально-економічні, політичні, культурно-психологічні, правові та організаційно-управлінські чинники корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки для удосконалення механізму протидії їй. Відповідно до принципу розвитку процес розробки загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки розглядається у динаміці її змін під впливом сукупності внутрішніх і зовнішніх детермінант. Принцип єдності теоретичного та емпіричного забезпечить цілісність структури дослідження, а також практичну перевірку пізнавальних проблем. Неабияке методологічне значення має принцип єдності теорії та практики, адже процес наукового пізнання обумовлюється завданнями і потребами практичної антикорупційної діяльності. Саме практика є джерелом нових знань про проблеми протидії корупційній злочинності в сфері воєнної безпеки, критерієм їх істинності, а також кінцевим результатом пізнання.

Підкреслюється, що зважаючи на складність та багатогранність обраного предмету дослідження, важливу роль у процесі його пізнання відіграє методологічний підхід. Констатовано, що розв'язання визначених задач дослідження має ґрунтуватися на комплексному підході, який забезпечить цілісність, всебічність та системність вивчення його предмета. Складність проблем протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки обумовлює застосування системного підходу, що уможливорює, зокрема, дослідження понять «корупція», «корупційне кримінальне правопорушення», «корупційна злочинність» як взаємопов'язані феномени, що утворюють певну систему. Обґрунтована доцільність використання синергетичного підходу, що має беззаперечну пізнавальну цінність та є корисним як при з'ясуванні детермінації корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки України, так і для визначення найбільш ефективних заходів протидії їй.

Відзначається, що в контексті обраного предмета наукового пошуку методи є сукупністю прийомів, способів та засобів, що є необхідними інструментами для пізнання та висвітлення окремих питань протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки. Встановлено належний для проведення дослідження перелік методів (філософські, загальнонаукові, спеціальні методи юридичної науки, методи інших наук) та визначено їх пізнавальні можливості, зважаючи на поставлені дослідницькі задачі.

У підрозділі 1.3 «Корупційна злочинність у сфері воєнної безпеки як об'єкт кримінологічного аналізу» досліджуються різні, як сучасні, так і в історичному

екскурсі, підходи до визначення поняття «корупція» та «корупційна злочинність», її види, а також місце в структурі злочинності.

Ретроспективний аналіз національного законодавства та наукової літератури щодо визначення змісту та обсягу поняття «корупція» протягом усього періоду незалежності України дав можливість виявити її найбільш суттєві характеристики, з'ясувати процес наукового супроводження протидії їй, а також виокремити її основні етапи, а саме: 1) 1991 р. – до 25 січня 2015 р. – період нової, постпозитивістської методології пізнання, переосмислення радянської інтерпретації корупції в межах «теорії ренти» (питання про те, чи є злочин корупційним вирішувалося у відповідності до законодавчого визначення поняття «корупція»); 2) 25 січня 2015 р. – по теперішній час – період комплексного реформування системи запобігання корупції у відповідності до міжнародних стандартів та успішних практик іноземних держав, виконання завдань, визначених пунктом 3 Плану першочергових заходів з подолання корупції, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 647-р. Це період спільної діяльності вчених і представників громадськості над виробленням Концепції протидії корупції (у зв'язку з набуттям чинності змін до ст. 45 КК України питання встановлення ознак корупційності злочину вирішувалося відповідно до примітки до цієї статті).

Зауважується, що нормативно-правовою основою універсального організаційно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері протидії корупції є сукупність таких юридичних і політичних актів, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН: Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб (1996 р.), Декларація про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях (1996 р.), Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.), Конвенція проти корупції (2003 р.). Встановлено, що основу антикорупційної діяльності Ради Європи було закладено ще у 1996 році з моменту прийняття Програми дій проти корупції.

Наголошується, що у чинному національному законодавстві не знайшло свого відображення терміно-поняття «корупційний злочин». Водночас, проведений аналіз наукової та навчальної літератури в аспекті з'ясування визначення понять «корупція» і «корупційна злочинність», дозволяє констатувати, що вченими-юристами спільно з фахівцями суміжних галузей знань в цілому розкрито їх суттєві ознаки, що, в свою чергу, є теоретичною основою для здійснення дослідження корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки. Зауважується, що головним критерієм для виділення корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки як окремого виду злочинності є практична значимість такої кримінологічної диференціації.

Розділ 2 «Стан корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1 «Стан корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки: загальносвітовий вимір» наголошується, що корупція як соціальне явище та злочин існує в кожній без виключення державі, кожному суспільству. Однак її масштаби та негативні наслідки, що спричиняються суттєво відрізняються в залежності від різних умов, чинників та обставин.

Акцентується, що усвідомлюючи, небезпечність корупції та її негативний вплив на реалізацію поставлених цілей, світове співтовариство та найвище керівництво більшості країн зобов'язались прикласти максимум зусиль для попередження та протидії корупції, спрямованих на підвищення транспарентності в органах державної влади, заохочення чесності та непідкупності. Важливим напрямком діяльності визначено покращення якості законодавства, посилення міжнародного співробітництва, нарощування потенціалу правоохоронних органів з метою ефективної протидії організованій злочинності та корупції, легалізації незаконно отриманих коштів тощо. Встановлено, що корупційним правопорушення у сфері воєнної безпеки притаманна певна специфіка, що обумовлена особливими умовами функціонування даної сфери, а також не лише загальним впливом зовнішнього корупційного середовища у державі, але й особливостями функціонування безпосередньо сфери оборони.

Відзначається, що з метою забезпечення належного стану дотримання антикорупційного законодавства в органах управління сферою оборони вживаються такі заходи: затверджується опис ідентифікованих корупційних ризиків; запроваджується єдина система планування, організації та виконання завдань щодо протидії корупції; проводяться спеціальні перевірки щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави в Міністерстві оборони; не допускаються до призначення на керівні посади військовослужбовці, які мають низькі морально-ділові та професійні якості; здійснюється ретельний контроль за поданням посадовими особами апарату Міноборони електронних декларацій та коректність їх заповнення; здійснюються антикорупційні експертизи проектів нормативно-правових актів, які регулюють сферу воєнної безпеки.

Резюмується, що сфера військової безпеки характеризується високим ступенем ураження корупцією. Її засекреченість не дозволяє в повній мірі з'ясувати реальний стан. Корупційна злочинність в сфері військової безпеки, будучи потенційною загрозою національній безпеці, державному суверенітету та територіальній цілісності держави є причиною і наслідком низького рівня життя в країні, низького рівня дотримання прав і свобод людини, нерозвинутої економіки, дефіцитного бюджету та фінансової кризи.

Доведено, що основними напрямками подолання корупційних загроз у сфері воєнної безпеки є: 1) оптимізація управління землями оборонного відомства та об'єктами нерухомості; 2) проведення моніторингу об'єктів будівництва та

реалізація нових механізмів забезпечення службово-посадовим та постійним житлом військовослужбовців; 3) оновлення системи оборонних закупівель, розширення конкуренції та впровадження механізмів персональної відповідальності за ефективне використання оборонних ресурсів; 4) реформування системи управління майном та активами державних підприємств; 5) запровадження автоматизованої системи контролю пального, речового та продовольчого забезпечення; 6) використання автоматизованого рейтингу військовослужбовців, з метою недопущення корупції у сфері кадрового менеджменту.

У підрозділі 2.2 «Кількісні та якісні показники корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки в Україні» аналізуються офіційні статистичні дані вчинення злочинних корупційних діянь в оборонній сфері України за 2016-2020 роки.

Стверджується, що цілком обґрунтованим та комплексним є підхід за якого, кримінологічна характеристика включає аналіз кількісних та якісних показників окремої групи злочинів, кримінологічно значущих груп ознак особи злочинця. До кримінологічної характеристики доцільним є включення й криміногенних детермінант, які обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень та дозволяють з'ясувати сутність й соціальну природу злочинів, а також встановити кореляційний зв'язок між соціальними, економічними, політичними, організаційно-управлінськими причинами та умовами вчинення конкретних злочинів.

Констатовано, що вимірювання злочинності традиційно здійснюється шляхом виявлення таких кількісних показників як рівень злочинності, рівень судимості, коефіцієнти та «ціна» злочинності. Якісними показниками є структура і характер злочинності, кількісно-якісними – динаміка та географія злочинності.

Відзначається, що відповідно до статистичних даних простежується суттєве зниження кількості виявлених злочинів, передбачених ч. 2, 3 ст. 410 КК. Так, у 2016 р. виявлено 31 корупційний злочин, у 2017 р. – 26, у 2019 р. лише 4, а за 9 місяців 2020 р. – 3 злочини. Поряд з тенденцією до зниження кількості виявлених корупційних злочинів у сфері воєнної безпеки знижується і кількість виявлених осіб, які їх вчинили. Так, у 2016 р. виявлено 64 службові особи і працівників ЗСУ, які вчинили корупційні злочини, то за 9 місяців 2020 р. – лише 24. Найнижчим показником за досліджуваний період характеризується 2019 р. – виявлено лише 5 осіб.

Акцентується, що на 79,4 % знизилась і кількість виявлених фактів корупції серед посадових осіб державної прикордонної служби, а саме: з 68 осіб у 2016 р. до 14 осіб у 2019 р. Подібна тенденція спостерігається і щодо осіб інших військових формувань: у 2016 р. виявлено 8 осіб, які вчинили корупційні злочини, у 2017р. – 2 особи, а за 9 місяців 2020 р. – 1 злочин. Водночас, обґрунтовується, що представлені в офіційних статистичних звітах дані не відображають об'єктивної картини корупційної злочинності у сфері військової безпеки, оскільки більшість вчинених злочинів є прихованими.

Резюмується, що територіальне поширення корупційної злочинності у сфері військової безпеки простежується у Одеській, Київській, Харківській та Запорізькій областях. Вказана географічна розповсюдженість перед усім обумовлена розташуванням військових частин, підприємств оборонно-промислового комплексу або підприємств, які виконують державні замовлення для забезпечення потреб військової сфери. Корупційна злочинність у сфері військової безпеки характеризується високим рівнем латентності, у зв'язку з чим, створюються сприятливі умови для реалізації корупційних намірів.

У підрозділі 2.3 «Характеристика осіб, які вчиняють корупційні злочини у сфері воєнної безпеки в Україні» з'ясовуються сутнісні ознаки, властивості особи злочинця, результат їх взаємозв'язку, роль у вчиненні злочину, що є однією з обов'язкових умов здійснення ефективної запобіжної діяльності та протидії в сфері державного управління загалом та воєнної безпеки, зокрема.

Обґрунтовано систему ознак, що дозволяє в повній мірі розкрити структуру особи, яка вчиняє злочини у сфері воєнної безпеки.

Встановлено, що демографічними ознаками злочинця є вік, стать, освіта, місце народження та проживання, громадянство. Сукупність цих ознак в поєднанні зі статистичним аналізом розглядалися крізь призму корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки, що дало можливість отримати цілісну кримінологічну картину для її більш глибокого опрацювання.

З'ясовано, що переважну частину злочинів у сфері воєнної безпеки вчиняють чоловіки, що обумовлено специфікою військової сфери та професії. Саме чоловіки в переважній більшості обіймають керівні посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-управлінських обов'язків. Більшість корупційних злочинів у сфері військової безпеки вчиняють особи у віці старше 40 років. Всі особи, які були притягнуті до кримінальної відповідальності за вчинення корупційних злочинів у сфері військової безпеки мали громадянство України.

Узагальнення матеріалів кримінальних проваджень свідчить, що 87,9 % осіб, які вчинили корупційні злочини у сфері воєнної безпеки, мали вищу, у тому числі військову освіту, 12,1% – середню спеціальну. Близько 84 % осіб мали сім'ю, розлучені – 11,7 %, неодружені особи фігурували у 4,3 % кримінальних провадженнях. Суб'єктами корупційних злочинів у сфері воєнної безпеки, як правило, є військовослужбовці офіцерського складу. Залежно від стажу роботи на керівній посаді у воєнній сфері корупційні злочини вчиняють: особи, які перебували на посаді від 1 до 5 років (52,9 %); особи, які перебували на посаді від 5 до 10 років (29,2 %); особи, які перебували на посаді понад 10 років (17,9 %).

Відзначається, що психологічні ознаки особи, яка вчиняє корупційні злочини у сфері воєнної безпеки розкривають її внутрішній світ, установки, стереотипи, емоційні, вольові, інтелектуальні якості, світогляд, ціннісні орієнтації, інтелектуальні ознаки, рівень потреб тощо. Встановлено, що 100 % корупційних злочинів у сфері

воєнної безпеки вчиняються умисно з корисливих мотивів. У 25% випадках корупційні злочини вчиняються в інтересах третіх осіб. 13-15 % осіб вчиняють корупційні діяння у воєнній сфері в складі групи, 5-6 % роблять це повторно.

Виокремлено такі психологічні ознаки особи, яка вчиняє злочин, пов'язаний з незаконним використанням бюджетних коштів у сфері воєнної безпеки: а) злочини вчиняються у зв'язку з займаною посадою; б) посадова особа має розвинутий інтелект; в) наявність установки на використання свого службового становища в протизаконних цілях; г) готовність проігнорувати закон та норми моралі, пожертвувати професійною честю та честю офіцера заради матеріальної або іншої вигоди; д) впевненість у владі грошей; е) переконаність у можливості та доцільності вирішення життєвих проблем незаконним способом, визнання такого способу найбільш оптимальним.

З урахуванням соціально-рольових ознак винних осіб встановлено види осіб-корупціонерів у сфері воєнної безпеки. З'ясовано, що корупційні правопорушення, пов'язані з активним підкупом (ст. 354 КК України, ст. 368-3, ст. ст. 368-4, 369 КК України) вчиняються загальними суб'єктами злочину і відповідно до існуючих міжнародних стандартів належать до активної корупції. На цій підставі виділено тип активного корупціонера, в межах якого виокремлюються: а) ситуативний корупціонер, який використовує підкуп для вирішення особистих питань лише в окремих випадках, чому сприяє проблемна життєва ситуація, що виникла раптово; б) звичайний корупціонер, який умисно та постійно досягає певних особистих цілей або задовольняє інтереси інших осіб не за рахунок власних умінь, професійних навичок, дотримання процедур тощо, а шляхом надання неправомірної вигоди службовій чи посадовій особі.

У разі вчинення корупційних злочинів спеціальними суб'єктами винна особа, як правило, вирізняється особливою соціальною позицією, наявністю владних повноважень, без яких не можуть вчинятися корупційні діяння, тобто дії особи зумовлені її становищем у системі оборонного відомства (чим вищий статус, тим більші корупційні ризики має посадовець). Виходячи зі змісту положень міжнародних договорів більшість корупційних злочинів цього виду належать до пасивної корупції. Суб'єктів пасивної корупції у сфері воєнної безпеки умовно пропонується розподіляти на такі типи: дрібний корупціонер (ситуативний тип); звичайний корупціонер (представник корупційної системи); ініціативний корупціонер (злісний тип); особливо злісний (політичний) корупціонер.

Розділ 3 «Детермінація корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки в Україні» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Соціально-економічні фактори корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки»* висвітлюються причини та умови соціального та економічного характеру, що спричиняють вчинення корупційних злочинів військовослужбовцями.

Акцентується, що використання терміна «фактор» дозволить відійти від традиційного поділу існуючих чинників на причини та умови, розмежування яких, є умовним. Доведено, що категорія «фактор» є універсальним, збірним поняттям, яке уміщує за своїм обсягом причини, умови, кореляційні залежності, мотивацію, криміногенну ситуацію та віктимологічну поведінку.

Стверджується, що між економікою та корупцією існує сталий зв'язок. Корупція гальмує темпи економічного зростання країни, робить її громадян біднішими, а економіку менш продуктивною, а також стримує розвиток підприємств. Чим більш корумпованою є країна, тим більшими є обсяги державних інвестицій, але тим меншою є їхня якість. Нині, незважаючи на те, що обсяг державних інвестицій в Україні є відносно низьким, країна має чисельні приклади їх розкрадання. Тому із поступовим відновленням економіки можна очікувати зростання публічних інвестицій, а отже – якщо рівень корупції не зменшиться – і корупційної складової та неефективності цих інвестицій. У корумпованих країнах неефективними є державні витрати: менше коштів виділяється на соціальні проекти в освіті та медицині. Більше того, через корупцію знижується ефективність соціальних витрат та порушується принцип адресності – тобто соціальна допомога надається не лише тим, хто її справді потребує, але достатньо забезпеченому населенню.

Обґрунтовується, що причинний комплекс корупційних злочинів у сфері воєнної безпеки слід розглядати як систему взаємопов'язаних криміногенних явищ і процесів об'єктивного та суб'єктивного характеру, що в поєднанні з іншими факторами прямо й опосередковано детермінують злочинність у сфері військової безпеки та оборони.

Наголошується, що ключовими факторами корупційних злочинів у сфері військової безпеки є економічні, зокрема: не розробленість єдиної концепції державної політики економічного розвитку країни, яка б інтегрувала у собі основні напрямки розвитку, механізм реалізації, дієву систему стимулювання, контролю та відповідальності; відсутність репрезентативної статистики, об'єктивної внутрішньої інформації фіскальних служб щодо реального рівня доходів дійсно заможного населення – платників податків, в наслідок чого маємо порушення принципу соціальної справедливості, коли більша частина податкового навантаження оплачується з рахунків представників найманої праці та малозабезпечених верств населення; низький рівень добросовісної конкуренції на ринку державних закупівель для потреб військової сфери у зв'язку з закритістю сфери.

У підрозділі 3.2 «Політичні фактори корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки» з'ясовуються чинники політичного характеру, які обумовлюють корупційні прояви представників військового відомства.

Відзначається, що політична криза, нестабільність та невизначеність

політичної волі, зумовлюють недоліки бюджетного процесу, що створюють сприятливі умови перетікання бюджетних коштів за відповідну корупційну «допомогу» у тіньову і кримінальну сферу. До них належать: 1) порушення законодавства в процесі розробки, затвердження і виконання Державного та місцевих бюджетів; 2) існуюча у Верховній Раді України практика затверджувати зміни до законодавства, що коректують бюджетні параметри вже після прийняття Закону про Державний бюджет на відповідний рік; 3) видання органами виконавчої влади у ході виконання бюджету нормативних документів, що змінюють параметри надходжень і витрат Державного та місцевих бюджетів; 4) недосконалість і неузгодженість законодавства; 5) незадовільний рівень обґрунтування обсягів доходних і видаткових статей бюджету; 6) недосконалий механізм руху коштів у процесі виділення запланованих бюджетних асигнувань; 7) неефективний внутрішньовідомчий контроль за витрачанням бюджетних коштів; 8) повне і безкарне ігнорування висновків і рекомендацій Рахункової палати.

Акцентується, що корупцію у сфері воєнної безпеки, яка вчиняється вищим керівництвом Міністерства оборони та Збройних сил України, слід вважати різновидом політичної корупції, оскільки сферою її поширення є вищий рівень державного та регіонально управління.

Встановлено, що на сучасному етапі розвитку держави основними політичними чинниками корупції у сфері воєнної безпеки є: 1) політична нестабільність, яка проявляється в неоднорідності головних політичних інституцій, що у підсумку призводить до неефективності їх функціонування, підміни правових засад діяльності політичною доцільністю; 2) відсутність реальних політичних реформ або їх хибна ідеологія (реформи, що формально проводяться, є популістичними та позбавлені системного характеру; фрагментарні зміни не є суспільно зорієнтованими, мають переважно суб'єктивну мотивацію і спрямовані на задоволення особистих чи вузько корпоративних інтересів головних політичних гравців); 3) існуючи дисбаланс функцій і повноважень гілок влади та порушення принципу поділу державної влади, який зумовлений незавершеністю формування політичної системи держави, постійними намаганнями її керівників наділити себе додатковими повноваженнями; 4) відхід від демократичних засад у діяльності головних політичних суб'єктів.

Наголошується, що корупція у сфері воєнної безпеки, яка є різновидом публічної сфери, характеризується безпосереднім заподіянням шкоди державі та її інтересам, які охороняються законом; суб'єктом є особа, наділена владними повноваженнями в сфері використання коштів та матеріальних цінностей, виділених на забезпечення ефективного та цільового функціонування військової сфери; корупційні відносини виникають внаслідок того, що особа публічної служби допускає зловживання своєю владою або посадовими повноваженнями; діяння вчиняються з метою задоволення особистих корисливих інтересів, або інтересів

третіх осіб. З'ясовано, що на процвітання корупції позитивно впливає й незадовільний стан її кримінального переслідування з боку численних суб'єктів протидії корупцією, які демонструють низький рівень координації між собою та слабку співпрацю з громадськістю, що призводять до розпорошеності антикорупційних зусиль державних органів.

У підрозділі 3.3 «Культурно-психологічні фактори корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки» визначаються детермінанти, що здійснюють вплив на правосвідомість та поведінку службових та посадових осіб військових інституцій в аспекті вчинення ними корупційних злочинів в оборонній сфері держави.

Встановлено, що формування внутрішнього світу потенційного корупціонера ґрунтується на таких компонентах: 1) трансформація поведінкових реакцій підліткового віку (опозиції, негативізму, компенсації) в сталі індивідуально-психологічні властивості, що виявляються у формі внутрішнього протесту проти існуючого стану речей; 2) прагнення до визнання оточення чи соціуму, не підкріплене критичною оцінкою своїх можливостей; 3) гіпертрофоване бажання схвалення з боку значимих людей.

Відзначається, що примноження фактів корупції в сфері воєнної безпеки свідчить про наявність у свідомості державних службовців та військовослужбовців ідей, поглядів, стереотипів, які допускають можливість корупційної поведінки на військовій службі. Серед культурно-психологічних факторів виникнення корупційної злочинності слід виділити такі: а) зорієнтованість значної частини населення на протиправне вирішення життєвих питань; б) низька психологічна готовність громадян до протидії корупції; в) корислива спрямованість багатьох державних службовців; г) моральна деформація частини керівників.

Зроблено висновок про існуючу кризу культурного та ідеологічного розвитку членів суспільства, в тому числі представників керівної ланки оборонного сектору. З'ясовано, що проблема є комплексною, оскільки заходи щодо розвитку духовності, культурності, високих моральних цінностей та етики проводяться в нашій державі в недостатній мірі. Поряд з цим, в епоху активного процвітання сфери інформаційних технологій, широкого доступу до низькоякісного контенту, спостерігається деградація суспільства, зниження духовності, процвітання безініціативності, всездозволеності та низької моральності. У зв'язку з цим, культурно-психологічні фактори значною мірою обумовлюють динаміку, структуру та характер корупційної злочинності у сфері військової безпеки. Переважна частина суспільства, з однієї сторони, та представників сфери воєнної безпеки, з іншої, свідомо допускають можливість досягнення благополуччя шляхом незаконних (корупційних) дій на взаємовигідних умовах.

Підрозділ 3.4. «Правові та організаційно-управлінські фактори корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки» присвячений з'ясуванню недоліків та прогалин чинного національного законодавства, а також прорахунків у військовому

менеджменті, що спонукають військовослужбовців та посадових осіб оборонного відомства до вчинення корупційних проявів.

Наголошується, що значною мірою корупційну злочинність у сфері військової безпеки обумовлюють такі фактори: надмірна роль бюрократії та складність бюрократичних процедур; нечіткість регламентації діяльності державних службовців та недостатня їх відповідальність; відсутність ефективних механізмів ротації кадрів; зрощування державного апарату з підприємницькими структурами; дисбаланс владних повноважень на різних рівнях; непрозорість приватизації і державної підтримки бізнесу.

Встановлено, що інституційність державної служби обумовлюється низкою чинників, які є опорами професіоналізму. Основні правові та інституційні опори, що лежать в основі професіоналізму, пропонується систематизувати наступним чином: 1) нормативно-правова база, яка чітко визначає обсяг державної служби (тобто відмежування державної служби від політики та тих видів зайнятості населення, які підпадають під загальне трудове законодавство); 2) механізми відбору (найму і службового зростання); 3) регулювання прав і обов'язків (особливо тих, які мають відношення до конституційних зобов'язань); 4) система винагород і компенсацій; 5) система управління.

З'ясовано, що певною мірою детермінанти виникнення та поширення корупції у сфері військової безпеки обумовлені не стабілізаційними процесами в сучасному суспільстві, в якому корупційні взаємовідносини перетворилися на норму громадського життя. Досить значимим фактором, який породжує корупційні прояви у військовій сфері є небажання та відсутність зацікавленості найвищих органів військового керівництва в ліквідації корупційної складової у сфері воєнної безпеки. Це пов'язано з тим, що керівниками легше керувати корумпованими підлеглими, сприяти прийняттю «потрібних» рішень тощо, а також низьким морально-культурним рівнем багатьох військових керівників і начальників, орієнтованих у своїй службовій діяльності на матеріальне збагачення.

Акцентується, що для усунення корупції у військовій сфері доцільно було б посилити кадровий відбір осіб на посади, які наділені корупційними ризиками. Доцільним є створення та функціонування внутрішнього антикорупційного підрозділу Міністерства оборони, основним завданням має стати контроль за дотриманням антикорупційного законодавства у військовій сфері. Наголошується, що неабияке значення має усунення такого фактору корупційної злочинності як безкарність. Застосування принципу невідворотності покарання з реальним притягненням винної особи до відповідальності вважаємо одним із максимально ефективних заходів на шляху до подолання корупції у сфері воєнної безпеки.

Доведено, що корупція у сфері воєнної безпеки носить системний характер, водночас вона є частиною масштабної корупції всього державного механізму. Корупція притаманна в більшій мірі тим відомствам, діяльність яких пов'язана з

витрачанням, розподілом і освоєнням великих обсягів грошових коштів, що виділяються щорічно з державного бюджету. Саме тому, знизити рівень корупції можна лише за умови впровадження дієвої багатогранної та багатовекторної системи антикорупційної політики не лише у військовому відомстві, але й інших органах державної влади паралельно.

Відзначається прагнення керівництва держави подолати корупцію у військовій сфері шляхом прийняття Закону України «Про оборонні закупівлі» від 17 липня 2020 року. Проте понад 60 підзаконних актів, що мають бути прийняті з метою його імплементації допоки не готові. Зокрема, на доопрацюванні перебувають проекти постанов, які мають розпочати реформу закупівель – унормувати процедури закупівель та порядок введення електронного реєстру виконавців. Водночас, щодо проекту постанови Кабінету Міністрів України «Питання оборонних закупівель» експертами виявлено ряд корупціогенних факторів щодо необґрунтованого встановлення пільг та переваг для окремих суб'єктів господарювання; дискреційних повноважень державних замовників у сфері оборонних закупівель; відсутності порядку проведення переговорів та укладення державного контракту (договору) з єдиним виконавцем.

Ще одним документом, який потребує прийняття для запуску реформи оборонних закупівель з метою збільшення відкритості, прозорості та зниження корупції в оборонній сфері, є постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку застосування видів цін на товари, роботи та послуги оборонного призначення, формування та коригування очікуваної та розрахунково очікуваної вартості та ціни, встановлення договірної ціни при проведенні закритих закупівель (неконкурентною процедурою закупівель) та спрощеного відбору без застосування електронної системи закупівель». Проект зазначеної постанови розроблено, однак він потребує доопрацювання та усунення корупційних положень.

Резюмується, що існуюча ситуація з нормативно-правовим забезпеченням протидії корупції є не прийнятною та не допустимою, оскільки не можливо ефективно протидіяти вказаному явищу за відсутності належних правових механізмів та важелі впливу на корупційну злочинність, яка перетворилась на системне явище. Поряд з цим, не врегульованими в повній мірі залишаються питання запуску реформи системи оборонних закупівель.

Наголошується, що однією з умов високого рівня корупції є відсутність надійних механізмів забезпечення безпеки осіб, які повідомляють компетентним органам про корупційні діяння, чим сприяють інформуванню про факти корупції. В даному напрямку необхідно актуалізувати роботу щодо підвищення обізнаності населення про способи повідомлення про факти корупції, в тому числі шляхом поширення інформації про права та обов'язки осіб, які повідомляють про корупційні правопорушення зокрема інформацію про дієві заходи їх захисту.

Сприяють поширенню корупції в сфері воєнної безпеки й такі, притаманні їй явища як секретність, крайня необхідність і терміновість та «турбота про людей». Подібні мотиви іноді можуть бути дійсно виправданими, але має місце й спекуляція такими поняттями, що в кінцевому рахунку призводить до різкого зниження рівня прозорості процесів прийняття та виконання рішень, а разом з цим і рівня звітності та відповідальності учасників оборонного сектора, і таким чином створюються сприятливі умови для корупційних дій.

Розділ 4 «Протидія корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки в Україні» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 4.1. «Механізм протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки» визначено внутрішню будову механізму протидії корупції у військовій сфері та здійснено характеристику його елементів.

Акцентується, що за сучасних умов активної фази збройного конфлікту на території України сектор оборони відноситься до найбільш фінансовоємних. Поряд з цим, непосильні для держави оборонні фінансові витрати (117 млрд. грн. заплановано видатків на 2021 рік) не завжди є транспарентними у практичному використанні, що тягне за собою незворотні наслідки не тільки у втраті авторитету оборонного відомства в очах населення, але й до втрати територій держави, суверенітету та незалежності. Тому розробка ефективного механізму протидії корупційним проявам в сучасних умовах є одним із першочергових завдань юридичної кримінологічної науки.

Встановлено, що механізм протидії корупції у сфері воєнної безпеки включає такі елементи: 1) цілі і завдання протидії корупції; 2) об'єкти протидії корупції; 3) суб'єкти протидії корупції; 4) методи протидії корупції.

З'ясовано, що загальними цілями запобігання корупції є захист інтересів особи, суспільства, держави, а також бізнесу від корупційних правопорушень, забезпечення прозорого та ефективного державного управління. Прикладні цілі запобігання корупції визначені в Антикорупційній стратегії. Вони спрямовані на вирішення конкретних проблем в різних сферах суспільного життя, в тому числі у сфері оборони держави.

Визначено, що до об'єктів запобігання корупції у сфері воєнної безпеки належать: корупціогенні фактори; корупційні ризики в діяльності органів та підрозділів військової сфери; неправомірна поведінка службових і посадових осіб військової сфери. Корупціогенні фактори – це системні проблеми, що призводять до корупції та сприяють її поширенню. Більшість цих проблем носять інституційний, нормативно-правовий та морально-психологічний характер.

Доведено, що джерелами отримання інформації для ідентифікації корупційних ризиків є: інтерв'ювання (соціологічне опитування), анкетування (в тому числі анонімне) працівників органу влади, а також представників громадськості, які взаємодіяли (взаємодіють) з органом влади, зокрема з

використанням електронної пошти, мережі Інтернет, телефону тощо; нормативно-правові та організаційно-розпорядчі акти, що регулюють діяльність органу влади; аналіз здійснених заходів щодо усунення виявлених корупційних ризиків за попередні періоди; результати перевірок, аудитів, проведених контролюючими органами, а також внутрішніх перевірок та службових розслідувань в органі влади; публікації в засобах масової інформації та соціальних мережах; інформація з відкритих реєстрів; звернення, що надійшли до органу влади від фізичних та юридичних осіб.

Наголошується, що ідентифікація корупційних ризиків передбачає їх визначення та класифікацію за категоріями та видами. За категоріями корупційні ризики можуть бути: зовнішні та внутрішні; за видами - нормативно-правові; організаційні; кадрові; фінансово-господарські; адміністративні; контрольно-наглядові.

Відзначається, що корупційними ризиками, пов'язаними з функціями та організаційною структурою оборонного відомства є: а) наявність корупціогенного фактору, пов'язаного з неналежним визначенням компетенції структурних підрозділів, службових осіб, необґрунтованим збереженням дискреційних повноважень, дублюванням функцій структурних підрозділів, збільшенням адміністративних та фінансових витрат; б) можливість протиправного використання керівником середньої ланки, іншою службовою особою наданих їй повноважень чи пов'язаних з ними можливостей для прийняття управлінських рішень в умовах частоті інституційної реструктуризації та плінності кадрів керівників структурних підрозділів Міноборони, підпорядкованих органів військового управління; в) ймовірність реалізації приватного інтересу під час виконання контрольно-наглядових функцій службовими особами структурних підрозділів Міноборони шляхом використання протиріч у нормативно-правовому регулюванні сфери військової освіти та підготовки кадрів; г) ризик одержання службовою особою будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи шляхом перевищення законодавчо встановлених повноважень структурного підрозділу Міноборони, органу військового управління.

До корупційних ризиків в системі внутрішнього контролю віднесено: 1) ймовірність використання службовими особами своїх дискреційних повноважень та пов'язаних з ними можливостей в приватних інтересах за відсутності оперативного доступу керівників до вичерпної бази нормативно-правових актів та керівних документів Міноборони та ЗСУ; 2) недодержання особами, уповноваженими на виконання функцій держави, основ ефективного внутрішнього контролю, пов'язаних із виконанням правил етичної поведінки, установлених Законом України "Про запобігання корупції", відомчого Кодексу доброчесної поведінки та професійної етики військових посадових осіб, державних службовців та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави в Міноборони та

ЗСУ; 3) недостатній ступінь розвитку системи внутрішнього контролю, що сприяє існуванню латентних корупційних схем та відносин, створює умови для привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

Встановлено, що корупційними ризиками в сфері реалізації державної політики з питань управління персоналом є: а) використання посадовою особою дискреційних повноважень чи/або пов'язаних з ними можливостей з одержання неправомірної вигоди, пов'язаних з призначенням на посади та просування по службі осіб офіцерського складу, порушення демократичного принципу відбору та призначення кадрів; б) імовірність зловживання службовою особою дискреційними повноваженнями чи/або пов'язаними з ними можливостями з одержання неправомірної вигоди, під час направлення на навчання до ЗВО іноземних держав та зарахування до Резерву кандидатів для проходження військової служби за кордоном; в) умисне створення службовою особою, яка оформлює та перевіряє документи необхідні для надання статусу учасника бойових дій, умов, за яких зацікавлена особа вимушена обіцяти або надати неправомірну вигоду; г) можливість умисного прийняття на посади осіб, які не відповідають встановленим вимогам, або тих, які подали недостовірні відомості у зв'язку з відсутністю законодавчого обов'язку проведення спеціальної перевірки.

Констатовано такі корупційні ризики, пов'язані з організацією та проведенням публічних оборонних закупівель: 1) ймовірність запізнення з розробленням урядових та відомчих підзаконних актів щодо реалізації Закону України «Про оборонні закупівлі», створення умов для неефективного використання коштів, зловживань владою або службовим становищем всупереч інтересам служби внаслідок перенесення строків укладання та оплати контрактів на друге півріччя та кінець 2021 року; 2) використання дискреційних повноважень з метою зайвих витрат бюджетних коштів в умовах змови посадових осіб замовника та потенційних контрагентів; 3) вплив на прийняття рішень уповноважених осіб (членів тендерних комітетів) шляхом маніпулювання процесом їх призначення, відбору без врахування рівня фахової підготовки та добросовісності; 4) навмисна дія (бездіяльність) службової особи з метою одержання неправомірної вигоди на кожному із етапів процесу закупівель (наприклад, штучне завищення обсягів закупівлі, завищення очікуваної вартості закупівлі та ціни договору); 5) можливість суб'єкта владних повноважень діяти на власний розсуд в інтересах третіх осіб під час визначення централізованого або децентралізованого варіанту закупівель; б) загроза використання високого рівня секретності закупівлі товарів, робіт і послуг оборонного призначення з метою зловживання владою та одержання неправомірної вигоди.

Акцентується, що до системи суб'єктів протидії корупції у сфері військової безпеки входять: а) суб'єкти із загальними повноваженнями у сфері протидії

корупції (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України); в) суб'єкти зі спеціальними повноваженнями у сфері протидії корупції (НАЗК, НАБУ, САП Генеральної прокуратури, уповноважені підрозділи з питань запобігання та виявлення корупції міністерствах та відомствах); в) суб'єкти, які протидіють корупції в межах основних функцій (Національна поліція України, СБУ, ДБР, Міністерство юстиції України, органи прокуратури, АРМА, Державна служба фінансового моніторингу); г) суб'єкти, які приймають участь у здійсненні заходів щодо протидії корупції на добровільній основі (міжнародні організації та їх представництва, громадські організації, фізичні особи).

Наголошується, що під методами протидії корупції у сфері воєнної безпеки слід розуміти сукупність способів, прийомів і засобів захисту інтересів особи, суспільства і держави від корупційних посягань, зниження рівня корупційних проявів. До найбільш дієвих методів протидії корупції віднесено: метод обмежень і заборон; метод відкритості й прозорості; стимулювання доброчесної поведінки посадових осіб воєнного відомства; метод контролю за дотриманням вимог антикорупційного законодавства; громадського впливу; викриття корупційних проявів; спеціальної конфіскації; метод пошуку і повернення активів здобутих корупційними діями.

Підрозділ 4.2. «Загальносоціальні та інші заходи протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки» присвячений з'ясуванню комплексу належних загальних та спеціальних заходів, вжиття яких з боку уповноважених суб'єктів дозволить знизити рівень корупційних проявів у військовій сфері та запобігти їх вчиненню у майбутньому.

Констатовано, що загальносоціальні заходи протидії, що вживаються з боку держави, спрямовуються на вирішення не лише широкого кола соціальних проблем, але й побічно сприяють запобіганню злочинності. Це пов'язано з тим, що соціальні об'єкти, явища, події мають зі злочинністю кореляційний зв'язок, тобто такий вид залежності, коли зміна стану однієї величини приводить до вірогідної зміни стану іншої.

Відзначається, що важливе місце в системі заходів загальносоціальної протидії корупційній злочинності належить мінімізації факторів, які породжують корупцію через підвищення ефективності державного управління, прозорий виборчий процес, розвиток системи електронного урядування, реформування системи державного нагляду та контролю. Важливу роль у справі запобігання корупції відіграє судова влада та реформована прокуратура.

Наголошується, що у 2014 році в Україні розпочалися радикальні демократичні зміни. Протидія корупції визначена як ключовий пріоритет державної політики. Зокрема, створено портал відкритих даних, проведено реформу державних закупівель, запущено електронну систему ProZorro, електронну систему декларування майна, доходів, видатків та зобов'язань

фінансового характеру, запроваджена антикорупційна експертиза нормативно-правових актів, у відкритому доступі міститься інформація про фінансові здобутки політичних партій, створено Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Поряд з цим, створено систему абсолютно нових антикорупційних інституцій: Вищий антикорупційний суд, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Державна служба фінансового моніторингу, Національне агентство з питань запобігання корупції.

Акцентується, що загальносоціальний напрям протидії корупції передбачає активну участь громадян, об'єднань, ЗМІ та всього громадянського суспільства у зменшенні проявів корупції та її руйнівного впливу. Громадські організації виконують важливу функцію контролю за діяльністю державного апарату, активно реагують на корупційні прояви. В Україні діяльність антикорупційних громадянських організацій здійснюється за такими напрямками: моніторинг та звітування, підвищення обізнаності, адвокація, акції прямої дії, нарощування експертних компетенцій.

Доведено, що механізм загальносоціальної протидії має містити узгоджену систему кримінологічних заходів правового та організаційного характеру, який спрямований на запобігання, виявлення та припинення детермінантів вчинення корупційних злочинів у сфері військової безпеки. Проведення таких заходів має сприяти реалізації антикорупційного потенціалу суспільства загалом, й органів державної влади, зокрема. Загальносоціальні заходи мають бути відображені у Стратегії протидії корупційним кримінальним правопорушенням в органах державної влади.

З'ясовано, що спеціально-кримінологічна протидія корупції – це сукупність заходів, які вживають спеціально уповноваженими державними органами, із застосуванням спеціальних знань, методів та прийомів, що мають виключно цільове запобіжне призначення, спрямовуються на усунення, послаблення, нейтралізацію криміногенних факторів соціального середовища, виявлення осіб, схильних до вчинення злочинних дій, недопущення або припинення вчинення злочину. Основним завданням системи спеціально-кримінологічної протидії є як упередження виникнення криміногенних детермінант, їх обмеження і усунення, так і оперативне реагування на формування і розвиток злочинної поведінки. Виокремлено три напрямки спеціально-кримінологічної протидії корупції у воєнній сфері: профілактика злочинів; відвернення злочинів; припинення злочинів.

Акцентується, що масштаб застосування спеціально-кримінологічної протидії менший за масштаб, на який розповсюджуються загальносоціальні заходи, хоча в окремих випадках перший охоплює цілі галузі чи стосується окремої категорії осіб. В даному випадку об'єктами запобігання є як злочинність в цілому, так і її види, а також окремі злочини. Під індивідуальною протидією корупційним проявам у

сфері воєнної безпеки пропонується розуміти комплекс різнорідних заходів, що ґрунтуються на кримінологічних знаннях про специфічні антисуспільні риси військовослужбовців, які вчиняють злочини, індивідуальному кримінологічному прогнозуванні їх виникнення та розвитку і спрямовані на виявлення й припинення, упередження, вчасну діагностику та нейтралізацію, обмеження можливостей кримінальної протиправної діяльності.

Обґрунтовано найбільш перспективні напрями протидії корупції у сфері воєнної безпеки: утвердження політичної волі та спрямування зусиль усіх державних і недержавних інституцій на запобігання та протидію корупції; розроблення та прийняття в Україні за позитивним прикладом зарубіжних країн (Польщі, Італії, Гонконгу, Сінгапуру та ін.) державних програм з формування антикримінальної культури та антикорупційної свідомості населення; підвищення рівня професійної компетентності військовослужбовців; неупереджений моніторинг способу життя як один із факторів запобігання корупційним правопорушенням у системі військової служби; широка просвітницька антикорупційна діяльність; підвищення ефективності військової служби, зокрема, проведення атестації; підвищення рівня соціальної захищеності військовослужбовців.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукової проблеми, пов'язаної зі з'ясуванням кримінологічних засад протидії корупції у сфері воєнної безпеки України. За результатами дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, з яких найбільш важливими є такі:

1. Огляд наукових, науково-публіцистичних і навчальних джерел, присвячених питанням протидії злочинності дозволяє стверджувати про відсутність фундаментальних досліджень кримінологічних засад протидії корупційній злочинності в сфері воєнної безпеки. Ця проблематика була розглянута вченими лише фрагментарно, в сукупності із іншими корупційними кримінально караними діяннями, без виокремлення корупційної злочинності в сфері воєнної безпеки як різновиду корупційної злочинності. Значна частина праць учених підготовлена без урахування останніх змін до національного антикорупційного законодавства, а також Закону про кримінальну відповідальність. Відтак, специфічні кримінологічні ознаки, кількісні та якісні показники, характеристика осіб, які вчиняють корупційні злочини у сфері воєнної безпеки, особливості детермінації та протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки України дотепер не були предметом окремого комплексного наукового осмислення.

2. Під методологію дослідження кримінологічних засад протидії корупції у сфері воєнної безпеки пропонується розуміти сукупність принципів (об'єктивності, всебічності й повноти, комплексності, детермінізму, розвитку, єдності теоретичного й емпіричного, теорії та практики), підходів (комплексного, системного, синергетичного), а також методів пізнання: а) філософського діалектичного методу; б) загальнонаукових методів (формально-логічних аналізу та синтезу, індукції і дедукції, абстрагування, системно-структурного, історичного); в) конкретно-наукових спеціальних методів юридичної науки (формально-правового, формально-догматичного, компаративістського, кримінологічного моделювання); г) методів інших наук (соціологічного, статистичного, історико-правового порівняльного).

3. Обґрунтовано практичну значимість виділення корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки окремим видом злочинності, що потребує комплексного дослідження як об'єкт кримінологічного аналізу. Встановлено, що корупційна злочинність у сфері воєнної безпеки є видом корупційної та, відповідно, елементом загальної злочинності, якій притаманні такі відмінні риси: а) об'єктивний, історично обумовлений характер; б) поширеність у сфері воєнної безпеки, що обумовлює її підвищену суспільну небезпечність; в) особливий механізм вчинення корупційних злочинів; г) специфічні суб'єкти вчинення корупції; д) висока латентність.

4. Встановлено, що стан протидії злочинності у сфері воєнної безпеки характеризується поступовим формуванням законодавчої бази, спрямованої на максимальне охоплення усіх сфер та мінімізації корупційних ризиків та проявів в сфері оборони. Основним вектором антикорупційної роботи у сфері воєнної безпеки є виявлення та усунення корупційних ризиків, зокрема в фінансово-економічній сфері. Керівництву держави та оборонного відомства варто зосередити увагу на усуненні всіх можливих корупційних ризиків, не допускати можливості суб'єктам владних повноважень ухвалювати рішення, які суперечать інтересам військової служби та держави. Державна антикорупційна політики має ґрунтуватися на комплексному підході та спрямована на: а) формування патріотичного, добросовісного кадрового апарату, б) реальне, а не формальне запровадження зарубіжного досвіду протидії корупції; в) впровадження у військовий менеджмент інноваційних методів управління; г) усунення бюрократизму у справі протидії корупції, що дозволить покращити стан протидії корупційній злочинності в сфері воєнної безпеки України.

5. З'ясовано, що рівень та інтенсивність корупційної злочинності в Україні постійно зростають. Найвищий темп приросту за останні п'ять років відмічався у 2018 році і складав 71,3 %. В інші роки темп приросту за базисним методом характеризувався стабільністю та коливався в межах 30-40 %. Така ситуація може свідчити як про активізацію діяльності правоохоронних органів, до повноважень

яких входить протидія корупції, так і, навпаки, про реально зростаючий рівень корупційної злочинності. Динаміка корупційних злочинів у сфері воєнної безпеки, повторює вищевказану загальну тенденцію корупційної злочинності в державі та характеризується вектором зростання кількості вчинених злочинів.

Структура корупційної злочинності у сфері військової безпеки складається зі злочинів, передбачених ст. 368 КК «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», питома вага яких складає 44 %; ч.ч. 2 та 3 ст. 410 «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» (24,1%), ст. 369² «Зловживання впливом» (19%). Вказані злочини утворюють «ядро» корупційної злочинності у сфері військової безпеки. За якісним показником переважна більшість, тобто близько 90% корупційних злочинів у сфері військової безпеки є тяжкими та особливо тяжкими.

6. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють корупційні злочини у сфері воєнної безпеки, складається з сукупності демографічних, соціальних, психологічних ознак, дослідження яких дозволило сформувати кримінологічний портрет корупціонера у сфері воєнної безпеки. Встановлено, що більшість корупційних злочинів у сфері воєнної безпеки вчиняються спеціальним суб'єктом зі спеціальним статусом, як одноособово, так і у складі групи. 5-6 % дослідженим випадкам притаманний систематичний характер вчинення корупційних дій. Корупціонери мають корисливий мотив – задоволення особистих інтересів, або інтересів третіх осіб та мету – отримати неправомірну вигоду.

Поширеними способами вчинення корупції у сфері воєнної безпеки є підкуп, зловживання владою або службовим становищем, неправомірне надання/отримання неправомірної вигоди, незаконне використання влади для заволодіння майном тощо. Спостерігається суттєве зменшення кількості осіб, яких засуджено за вчинення корупційного злочину у сфері воєнної безпеки. Найпоширенішим видом покарань за корупційні злочини у сфері воєнної безпеки є штраф серед основних видів покарань та позбавлення права обіймати певні посади серед додаткових видів покарань.

7. Економічними факторами корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки є: а) не розробленість єдиної концепції державної політики економічного розвитку держави, яка б інтегрувала у собі основні напрямки розвитку, механізм реалізації, дієву систему стимулювання, контролю та відповідальності; б) відсутність репрезентативної статистики, об'єктивної внутрішньої інформації фіскальних служб щодо реального рівня доходів по справжньому багатого населення – платників податків, в наслідок чого маємо місце порушення принципу соціальної справедливості, коли більша частина податкового навантаження оплачується з

рахунків представників найманої праці та малозабезпечених верств населення; в) низький рівень добросовісної конкуренції на ринку державних закупівель для потреб військової сфери, через її закритість, засекреченість.

8. До найбільш вагомих політичних факторів, які зумовлюють корупційну злочинність у сфері військової безпеки віднесено: політичну кризу; нестабільність політичної волі; низький рівень фінансування соціальних потреб; незадовільний стан кримінального переслідування корупції; низький рівень координації між суб'єктами запобігання корупції; недостатній рівень взаємодії з громадськістю; дисбаланс владних повноважень на різних рівнях; відсутність комплексного підходу до формування політичної системи; повільний розвиток політичної культури і правосвідомості суспільства, що живлять корупційне середовище.

9. Дослідження культурно-психологічних факторів корупційної злочинності у сфері військової безпеки дозволяє дійти висновку про існуючу кризу культурного та ідеологічного розвитку членів суспільства, в тому числі представників керівної ланки оборонного сектору. Проблема є комплексною, оскільки заходи щодо розвитку духовності, культурності, високих моральних цінностей та естетики в нашій державі проводяться в недостатній мірі. Поряд з цим, в епоху активного процвітання сфери інформаційних технологій, а також широкого доступу до низькоякісного контенту, спостерігається деградація суспільства, зниження духовності, процвітання безініціативності, всюдозволеності та низької моральності. У зв'язку з цим, стає очевидним, що культурно-психологічні фактори у сфері військової безпеки значною мірою обумовлюють динаміку, структуру та характер корупційної злочинності у цій сфері. Свідомо, більша частина суспільства та особи сфери військової безпеки допускають можливість легкого досягнення благополуччя шляхом незаконних дій на взаємовигідних умовах.

10. Правовими факторами, що породжують корупційну злочинність є: необґрунтоване встановлення пільг та переваг для окремих суб'єктів господарювання; наявність дискреційних повноважень державних замовників у сфері оборонних закупівель; відсутність порядку проведення переговорів та укладення державного контракту (договору) з єдиним виконавцем; нечітка, з порушенням принципу юридичної визначеності, регламентація прав, обов'язків чи відповідальності юридичних та фізичних осіб у будь-якій сфері правового регулювання та інше.

Встановлено, що корупційна злочинність у сфері військової безпеки обумовлюється й низкою організаційно-управлінських факторів, а саме: а) надмірна роль бюрократії та складність бюрократичних процедур; б) нечіткість регламентації діяльності державних службовців та недостатня їх відповідальність; в) відсутність ефективних механізмів ротачії кадрів; г) зрощування державного апарату з підприємницькими структурами; д) дисбаланс владних повноважень на різних рівнях; е) відсутність чіткої регламентації повноважень, механізмів

унеможливлення прийняття на службу лідерів і членів злочинних угруповань, відсутність певних працівників, які б контролювали цю сферу; є) недостатня регламентація правил поведінки та процедур здійснення повноважень; ж) наявність широких можливостей для ухвалення рішень на свій розсуд; з) поширеність випадків заміщення посад не на підставі ділових і моральних якостей особи, а через знайомство, особисту відданість, близькість політичних уподобань; и) неефективна система кадрового менеджменту; безкарність; і) відсутність надійних механізмів забезпечення безпеки осіб, які повідомляють компетентним органам про корупційні діяння.

11. Механізм протидії корупції у сфері воєнної безпеки розглядається як складний феномен, що включає в себе менші за обсягом елементи, які тісно пов'язані та взаємодіють між собою. До внутрішньої будови згаданого механізму пропонується включати такі складові: а) цілі і завдання протидії корупції у сфері військової безпеки; б) об'єкти протидії корупції у сфері військової безпеки; в) суб'єкти протидії корупції у сфері військової безпеки; г) методи протидії корупції у сфері військової безпеки.

Встановлено, що загальною ціллю протидії корупції є захист інтересів особи, суспільства, держави та бізнесу від корупційних правопорушень. Прикладні цілі та завдання протидії корупції визначені в Антикорупційній стратегії. До об'єктів протидії корупції у сфері воєнної безпеки належать: корупціогенні фактори; корупційні ризики в діяльності органів та підрозділів військової сфери; неправомірна поведінка службових і посадових осіб військової сфери. Систему суб'єктів протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки складають: а) суб'єкти із загальним повноваженнями; б) суб'єкти зі спеціальними повноваженнями; в) суб'єкти, які протидіють корупції у межах основних функцій; г) суб'єкти, які приймають участь у здійсненні заходів щодо протидії корупції на добровільній основі.

12. Встановлено, що на сьогодні заходи загальносоціальної протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки не мають чітко вираженої спрямованості на усунення існуючих криміногенних факторів, натомість, здійснюючи широкий вплив на відповідні сфери суспільних відносин, вони тим самим непрямо позначаються на детермінантній складовій корупційної злочинності. До системи загальносоціальних кримінологічних заходів слід віднести заходи правового та організаційного характеру, що спрямовані на запобігання, виявлення та припинення детермінантів вчинення корупційних злочинів у сфері військової безпеки. Вжиття таких заходів має сприяти реалізації антикорупційного потенціалу суспільства загалом, й органів державної влади, зокрема. Вказані загальносоціальні заходи мають бути відображені у Стратегії протидії корупційним кримінальним правопорушенням у сфері військової безпеки. Основним завданням системи спеціально-кримінологічної протидії є як упередження виникнення

криміногенних детермінант, їх обмеження і усунення, так і оперативне реагування на формування і розвиток злочинної поведінки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографія:

1. Войтович І.І. Протидія корупції у сфері воєнної безпеки: монографія. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2020. 380 с.

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Войтович І.І. Стан наукової розробленості проблем протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 2. Том 5. С. 174–180.

2. Войтович І.І. Теоретичне підґрунтя зарубіжних вчених у дослідженні корупційної злочинності у сфері військової безпеки. *Юридична наука*. 2019. №7. С. 231–235.

3. Войтович І.І. Стан наукової розробленості проблем запобігання корупційної злочинності у сфері військової безпеки через оптику адміністративно-правового впливу. *Юридична наука*. 2020. №1. С. 177–182.

4. Войтович І.І. Корупційна злочинність у сфері військової безпеки: сучасний стан дослідження. *Юридична наука*. 2020. №2. С. 144–149.

5. Войтович І.І. Методологічні засади дослідження корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки. *Юридична наука*. 2020. №3. С. 188–193.

6. Войтович І.І. Методологія та методи дослідження корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Випуск 3. Том 2. С. 190–194.

7. Войтович І.І. Історичний дискурс встановлення кримінальної відповідальності за корупційні злочини у сфері воєнної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Випуск 1. С. 189–195.

8. Войтович І.І. Історичні витоки встановлення кримінальної відповідальності за корупційні злочини у сфері воєнної безпеки за радянських часів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Випуск 2. С. 206–210.

9. Войтович І.І. Вплив міжнародного співробітництва на формування кримінально-правової політики протидії корупційній злочинності у сфері військової безпеки. *Юридична наука*. 2019. №8. С. 177–182.

10. Войтович І.І. Корупційна злочинність у сфері воєнної безпеки як об'єкт кримінологічного аналізу. *Юридична наука*. 2019. №9. С. 138–143.

11. Войтович І.І. Корупційна злочинність у сфері воєнної безпеки як загроза національній безпеці України. *Юридична наука*. 2019. №10. С. 177–183.

12. Войтович І.І. Антикорупційна політика Міністерства оборони України у сфері забезпечення воєнної безпеки. *Юридична наука*. 2019. №11. С. 202–207.

13. Войтович І.І. Кількісні та якісні показники корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки в Україні. *Юридична наука*. 2019. №12. С. 188–193.

14. Войтович І.І. Характеристика осіб, які вчиняють корупційні злочини у сфері воєнної безпеки в Україні. *Держава та регіони. Серія Право*. 2020. № 3 (69). Том 3. С. 161–167.

15. Войтович І.І. Соціально-економічні фактори корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2020. № 48. Том 2. С. 165–170.

16. Войтович І.І. Політичні фактори корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки. *Правові новели*. 2020. № 10. Том 3. С. 149–155.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

1. Войтович І.І. Культурно-психологічні фактори корупційної злочинності в сфері воєнної безпеки. *Право і Закон*. 2020. № 1. С. 122–126.

2. Войтович І.І. Правові та організаційно-управлінські фактори корупційної злочинності в сфері воєнної безпеки. *Право і Закон*. 2020. № 2. С. 162–166.

3. Войтович І.І. Механізм протидії корупційній злочинності в сфері воєнної безпеки. *Право і політика*. 2020. № 1. С. 212–216.

4. Войтович І.І. Методи протидії корупційній злочинності в сфері воєнної безпеки. *Право і політика*. 2020. № 2. С. 91–96.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Войтович І.І. Сучасний стан корупційної злочинності у сфері військової безпеки. *Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 липня 2020 року. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2020. С. 41–44.

2. Войтович І.І. Актуальні проблеми протидії корупційній злочинності у сфері військової безпеки. *Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 19–20 червня 2020 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 71–73.

3. Войтович І.І. Поняття та сутність корупційної злочинності у сфері військової безпеки. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 17–18 січня 2020 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С. 61–63.

4. Войтович І.І. Напрямки спеціально-кримінологічної протидії корупційним злочинам у сфері воєнної безпеки. *Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин*: матеріали міжнародної науково-практичної

конференції (м. Одеса, Україна, 13–14 березня 2020 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С. 25–28.

5. Войтович І.І. Динаміка корупційної злочинності у сфері віоенної безпеки. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 18–19 січня 2019 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 48–52.

6. Войтович І.І. Психологічні ознаки особи-корупціонера у сфері воєнної безпеки. *Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 15–16 березня 2019 року). – Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2019. С. 33–36.

АНОТАЦІЯ

Войтович І.І. Кримінологічні засади протидії корупції у сфері воєнної безпеки. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право). – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2021.

В науковій праці здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення існуючої наукової проблеми, пов'язаної зі з'ясуванням кримінологічних засад протидії корупції у сфері воєнної безпеки України. В роботі здійснено аналіз наукових та навчальних джерел, присвячених питанням протидії злочинності та зроблено висновки щодо напрямків подальших наукових пошуків з питань протидії корупції у сфері воєнної безпеки. Визначено методологію дослідження кримінологічних засад протидії корупції у сфері воєнної безпеки, під якою пропонується розуміти сукупність принципів, методологічних підходів та методів пізнання. Обґрунтовано практичну значимість виділення корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки окремим видом злочинності та встановлено притаманні їй відмінні риси. Доведено, що державна антикорупційна політика загалом та у сфері воєнної безпеки, зокрема, має ґрунтуватися на комплексному підході.

З'ясовано структуру корупційної злочинності у сфері військової безпеки, ядро якої складають такі злочини: «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (44 %); «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» (24,1%); «Зловживання впливом» (19%).

Визначено й охарактеризовано демографічні, соціальні та психологічних риси осіб, які вчиняють корупційні злочини у військовій сфері, на основі чого сформовано кримінологічний портрет корупціонера у сфері воєнної безпеки.

Виокремлено характерні ознаки корупції в сфері воєнної безпеки. Встановлено та висвітлено соціально-економічні, політичні, культурно-психологічні, правові та організаційно-управлінські фактори корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки. Особливу увагу приділено механізму протидії корупції у сфері воєнної безпеки, складовими якого є: цілі і завдання протидії корупції; об'єкти протидії корупції; суб'єкти протидії корупції; методи протидії корупції. Висвітлено особливості загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів протидії корупційним проявам у сфері воєнної безпеки.

Ключові слова: *корупційна злочинність, протидія корупції, сфера воєнної безпеки, показники корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки, особи, які вчиняють корупційні злочини у сфері воєнної безпеки, фактори корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки, механізм протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки, заходи протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки*

SUMMARY

Voitovych I.I. Criminological principles of combating corruption in the field of military security. – *Printed as manuscript.*

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of legal sciences on a specialty 12.00.08 «Criminal law and criminology; criminal executive law» (081 - Law). – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, 2021.

The scientific work provides a theoretical generalization and proposes a new solution to the existing scientific problem related to clarifying the criminological principles of combating corruption in the field of military security of Ukraine. The paper analyzes the scientific and educational sources on crime prevention and draws conclusions on the directions of further research on combating corruption in the field of military security. The methodology of research of criminological bases of counteraction to corruption in the field of military security under which it is offered to understand set of principles, methodological approaches and methods of knowledge is substantiated.

The practical significance of allocating corruption crime in the field of military security as a separate type of crime is substantiated and its inherent distinctive features are established. It is proved that the state anti-corruption policy should be based on an integrated approach and aimed at: forming a patriotic, virtuous staff; real, not formal introduction of foreign experience in combating corruption; introduction of innovative management methods in military management; elimination of bureaucracy in the fight against corruption, which will improve the state of anti-corruption in the field of military security of Ukraine.

The structure of corruption crime in the field of military security was clarified, the core of which consists of the following crimes: «Accepting an offer, promise or receiving an illegal benefit by an official» (44%); «Theft, misappropriation, extortion by a serviceman of weapons, ammunition, explosives or other ammunition, means of transportation, military and special equipment or other military property or taking them by fraud or abuse of office» (24.1%); «Abuse of influence» (19%).

The demographic, social and psychological characteristics of persons who commit corruption crimes in the military sphere are determined and characterized, on the basis of which a criminological portrait of a corrupt official in the sphere of military security is formed. The characteristic features of corruption in the field of military security are highlighted. Socio-economic, political, cultural-psychological, legal and organizational-administrative factors of corruption crime in the field of military security are established and covered. Particular attention is paid to the structure of the anti-corruption mechanism in the field of military security, the components of which are: a) goals and objectives of anti-corruption; b) objects of anti-corruption; c) anti-corruption entities; d) methods of combating corruption.

It is established that the general purpose of combating corruption is to protect the interests of the individual, society, state and business from corruption offenses. The applied goals and objectives of anti-corruption are defined in the Anti-Corruption Strategy. Objects of anti-corruption in the field of military security include: corruption-causing factors; corruption risks in the activities of bodies and units of the military sphere; illegal behavior of officials and officials of the military sphere. The system of subjects of counteraction to corruption crime in the sphere of military security consists of: a) subjects with general powers; b) entities with special powers; c) subjects that counteract corruption within the main functions; d) entities that participate in the implementation of measures to combat corruption on a voluntary basis.

The peculiarities of general social, special criminological and individual measures to counteract corruption in the field of military security are highlighted. It is substantiated that the system of general social criminological measures should include measures of legal and organizational nature, aimed at preventing, identifying and stopping the determinants of corruption in the field of military security. The main task of the system of special criminological counteraction is both the prevention of the emergence of criminogenic determinants, their limitation and elimination, and the rapid response to the formation and development of criminal behavior.

Key words: *corruption crime, counteraction to corruption crime, sphere of military security, indicators of corruption crime in the sphere of military security, persons committing corruption crimes in the sphere of military security, factors of corruption crime in the sphere of military security, mechanism for combating corruption crime in the field of military security, measures to combat corruption in the field of military security.*